

Роуз ТРЕМЕЙН

ПОТОЧНИЙ РАХУНОК

Оповідання



— Бронза? Я вже не така багата, як раніше.

Принцеса де Вільморен схрестила свої ще привабливі ноги і задивилася на рожево-ліловий захід сонця, що барвою трохи нагадував її сандалі на високих підборах.

— Чомусь люди думають, що я не підвладна інфляції. Але всі їй підвладні. Ось візьмімо хоча б слуг. Тепер я плачу їм у півтора раза більше, ніж н'ять років тому. Отож...

Принцеса повернулася і простягла пещену руку. Скромні бірюзові браслети ледь дзенькнули, коли рука її лягла на Гаєве голе плече. Потім рука поповзла вгору по теплій шкірі, лагідно скубнула за волосся, таке біляве, що мимохіть нагадало їй золоте прядиво з давно забутої казки.

— Любий, не сердься, прошу тебе.

— Мені потрібна бронза, Пенелопо.

— Знаю, але чи ти хоч уявляєш собі, скільки коштує така сила бронзи?

— Це тобі по кишені.

— Невже ти не можеш робити свої скульптури із свинцю чи якогось іншого дешевшого металу? Адже є чимало скульпторів, які створюють дивовижні речі з усякого брухту і виставляють їх у галереї Тейта.

— Це не для мене.

— І ніхто з відомих митців, окрім Генрі Мура, не працює з бронзою.

— Бронза — це єдиний матеріал, який мені до душі.

— Матеріал? Ти кажеш так, наче йдеться про якусь там замазку.

Рука принцеси впала — Гай підвівся і вийшов на терасу. Внизу ровкинувся

темний сад, сповнюючи дедалі густіші сутінки екзотичними пахощами. Гай зітхнув, укоотре вже усвідомивши, що означає для нього Пенелопа в отому її легкому прозорому платті, з її явним власницьким поглядом. Певне, вона думає зараз: «Без моїх грошей ти нічого не вартий». У душі його з'явився звичний, але безсилий гнів. «Ні, одного дня я таки покину її».

— Ну гаразд, — долинув до нього її оксамитовий голос. — Ти дістанеш свою бронзу. Гаю! Чуєш, любий? Ти матиш бронзу. Вранці я подзвоню своєму бірюзовому маклеру, і гроші будуть. От якби тільки...

— Що?

— Якби тільки я мала від тебе трохи більше вдячності.

Гай мовчав, вдихаючи пахощі зірчастих білих квітів, що вилися по стіні тераси. Він мимохіть перенісся думкою до принцесиньої спальні, де вона щоранку чекала його, розметавшись на атласних прострадлах і аж тремтячи від жаги, і її підфарбовані очі хтиво спалахували від першого ж дотику його дужої руки...

«Якби тільки я мала від тебе трохи більше вдячності!»

Йї п'ятдесят п'ять. На двадцять три роки старша за нього. Могла б бути його матір'ю...

З цією думкою Гай відігнав від себе спогад про її спальню і зайшов до своєї майстерні. Зачинивши за собою двері просторої кімнати з високою стелею, він сів на стільчик і взявся готувати гісові форми. За роботою він завжди забував про Пенелопу. Бо тут — тільки тут — почував себе вільним від неї. То був покій Синьйої Бороди, єдине приміщення, куди принцеса де Вільморен не могла зайти. Колись тут була пральня, і ще не так давно, уже у двадцятому столітті, пралі терли й вибивали брудну білизну володарки замку на лискухих від багато-

Роуз Тремейн — англійська письменниця, авторка трьох романів, схвально оцінених критикою, кількадецяти радіо- і телевізійних п'єс, численних оповідань. У 1983 р. названа в числі найкращих молодих романістів Великої Британії. Оповідання «Поточний рахунок» — із збірника «Дочка полковника» (1984).

річного прання каменях. А тепер тут оселилося його тихе натхнення. Проте на вигляд усе лишилось, як було, — тільки з'явився Гай та його витвори, втілені шершу в гліні, а потім у бронзі.

Працюючи, він змушував себе не зважати на присутність принцеси де Вільморен, що кожного божого дня від самого ранку була десь поруч: її маленькі точені підбори стукотли по залитому сонцем полірованому паркету, голос її владно наказував щось блідим, змарнілим людям, яких вона називала *les domestiques*¹, її руки з гострими нігтями переставляли вазу з трояндами, а тоді вона поспішала до бюро червоного дерева, щоб зняти телефонну трубку, взяти золоте перо й почати записувати рівні колонки цифр.

«Якби тільки я мала від тебе трохи більше вдячності!»

...Вона хвилює мене. Вона з усіх поглядів хвилює жінка. Коли б вона була французенка, вона б хвилювала мене менше. Англійка з французьким прізвиськом, принцеса де Вільморен, — вона й вабить мене, й відвертає (я ж бо присягав місцевцю!), коли я силує себе до любовців. Та вона каже, що належить тепер до Франції. Коли вона дримає після обіду, їй ввижаються кошмари — старий принц, її покійний чоловік, і цілий гурт високорідних кузенів та племянників (уже далеко не дітей), які зусбіч чіпляються за нього із запалом майбутніх спадкоємців і в один голос засуджують найнерозважливіший його крок — безоглядне одруження. «*Mon dieu, mon dieu*², англічка, розлучена, протестантка! — белькочуть, збившись докупи, древні тітусі де Вільморен. — Який удар для *famille*³! Справжня ганьба!»

«Я прожила з ним вісім років, — казала Пенелопа. — І дя родина навчила мене тільки ненавидіти її».

Але вони навчили тебе і цінувати гроші! Коли принца не стало, ти використала проти них своє становище законної дружини. Бідолашний старий принц зі своїми випещеними нігтями! Він ладав був роздери ними твою плоть, щоб відшкодувати все те, що дав тобі. Та натомість надяг чисту шовкову сорочку, пов'язав шикарну краватку, кладував підборами і після восьми років подружнього життя залишив тебе, не торкнувшись пальцем і навіть не озирнувшись. І ти кричала, як папуга ара, вимагаючи найкращого юриста. Ти відчула свою нагоду розбагатіти й не хотіла проминати її. Ти знала, що маєш право на половину. Але його родичі дружно стали на боротьбу проти тебе. Хижуючись своїм аристократичним походженням і вишуканими манерами, вони білися, як розлучені півні. І ти відступилася від своїх зазіхань на «половину». Проте шмат, який тобі перепав, виявився більш ніж достатнім.

Чи не так ти міркувала тоді, Пенелопа, коли залишилася сама, — вже не будши принцесою, але й далі називаючи се-

бе нею, — і сама подалася до свого чарівного замку з його історичними пам'ятками — середньовічною пральнею та стайнею, де вміщалося п'ять автомобілів.

Але літа брали своє. Твої запити дещо далі зростали: самотність вимагала якоїсь компенсації. Та насувалася старість, і тобі лишалося тільки ошалакувати зів'ялу красу. Ти проводила пальцями по своєму тілу і згадувала палкі поцілунок молодості. І ось одного вечора ти поїхала до міста в своєму «мерседесі», пила м'ятний лікер в одному з барів і повернулася додому не сама: на твоїх колінах лежала голова молодика. Тоді такі молодики майже нічого не коштували. А потім у тому ж таки барі і в той же таки спосіб зустріла мене.

Дворецький Моріс сновістив, що обід подано. Пенелопа поправила ремінець своїх рожевувато-брунатних сандалів і підвелася.

— Ходімо, Гаю, любий. Перестань супитися й надягни сорочку. Я ж тобі сказала, що з бронзою ми все влаштуємо. Тільки мені з голови не йдуть оті скульптури з брухту.

Вона простягла руку, чекаючи, що він подасть свою і поведе її в освітлену свічками їдальню, але він вивисся з сорочкою і не бачив її поруху.

— Поквапся, любий, я хочу поговорити з тобою за обідом. Про Лору.

— А що там з Лорною?

— Я одержала від неї листа, все про її безглузді витівки в Австралії. Але вона начебто збирається в Європу і хоче побачитися зі мною.

— Чого це їй захотілося з тобою побачитися?

— Певно, через гроші. Чого ж би ще впертим дочкам підлезуватися до матерів, яких вони нібито зневажають? Бог відає, як це вона на свою вчительську платню збирається летіти літаком.

Гай заправив сорочку в голубі штани, які принцеса купила йому в Парижі. Траплялися хвилини, і оце тепер була одна з них, коли Пенелопа де Вільморен особливо гостро відчувала свою самотність. «Матір божа, не допусти, щоб він залишив мене».

— Ходімо, Гаю. Аніта зробила суфле, і воно може перестояти.

Вони сіли поруч у чепурній їдальні, і їм почали подавати страви. Наминаючи суфле, Гай помітив, що Пенелопа почала ощадити на вині: замість вуї-монтраше, до якого він звик, на столі було звичайнісіньке місцеве вино. Ному раптом закортіло спитати, яке ж насправді її багатство. Признайся відверто, хотів він сказати, скільки в тебе грошей і які твої прибутки. Та деякі запитання зріють у нас ціле життя, і ми їх ніколи не ставимо. Натомість він спитав, як там справи в галерею.

— З галереєю?

— Так. — Гай не зрозумів, чого вона раптом явно здивувалася.

— Ну що тобі сказати? Ти й сам майже все знаєш. Як на мене, ми ведемо правильну лінію. Шукаємо молодих мит-

¹ Чолов'як (франц.).

² Боже мій, боже мій (франц.).

³ Родина (франц.).

ців і допомагаємо їм стати на ноги. Ми творимо моду.

— І твоя частка — половина?

Це слово ніколи не втрачало для принцеси свого значення.

— Я вважаю, це найкраще з можливих капіталовкладень та й чудовий привід частіше їздити до Парижа. Звичайно, прибутки ще залишають бажати кращого. Далеко не кожний колекціонер ладен ризикнути грішми задля молодих митців.

— Мистецтво не товар, Пенелопо.

— Та звісно! Я зовсім не мала це на увазі. Але, як ти сам знаєш, мистецтво — дло дороге. Воно просто не може існувати без багатих покровителів.

— Чого це раптом не може!

— Ну, існувати, звісно, може, але ніхто з нього не проживе. Не будемо сперечатися, любий. А втім, я не бачу причин, чом би нам не виставити виставу в галереї твої роботи.

— І ти одержиш шістдесят відсотків від усього, що я продам.

Пенелопа всміхнулась. Мимохіть вона помітила, що креслетки в суфле напрочуд добре гармонують з кольором стін у ідальні.

— Сподіваюся, — мовила вона, — для тебе ми зробимо виняток.

Принцесі не спалося. Вона підійшла до бюро червоного дерева й перечитала Лорнин лист, написаний великими літерами, що їх завжди вважала ознакою доччиної простакуватості вдачі. У листі говорилося, що Лорна, якій, за Пенелопиними підрахунками, було тепер двадцять вісім, збирається провести цьогорічні літні канікули в Європі. Відвідини материного замку намічалися на серпень.

Спогади про дочку («завжди кмітливо, Пенелопо, Лорна була завжди кмітлива...») викликали в ній і почуття провини, і невизначне роздратування. Вона взяла аркуш дупкого поштового паперу й почала писати: «Любо моя Лорно! На превеликий жаль, мушу тебе сповістити, що в серпні твій приїзд неможливий, оскільки я подорожуватиму...» — але відразу збігла листа. Кмітлива дочка знайде спосіб зустрітись з нею. Очі кмітливої дочки добачать сліди її п'ятдесяти п'яти років і відзначають з утіхою, що материній владі настає край. О, де було жорстоко, нестерпно! Чого це раптом її дочка, та вчителька, вирішила виткнути носа й турбувати її після восьми благословенних років розлуки і мовчання?

Пенелопа дістала свою теку (як же вона потоншала!) з акціями та іншими цінними паперами. Якій сором — продавати ще щось. Але ж бронза, бронза... Вона мусить якось придбати ту кляту бронзу для Гая. Принцеса потерла сонні, набряклі очі. «Гроші — це влада». Так нашішували тітусі де Вільморен, трусячись кожна над своєю калиткою. А коли померли, ніхто не зацпакав за ними. Гроші поділяли між кузенами, а ті невдовзі розтринькали їх, як парівак принц, на американські розкоші, не поміжнюючи, звісно, й американських жінок...

Над яблуневиими садами зійшло сонце. У будинку зашелестіла обережна хода слуг. То була пора, коли принцеса вста-

вала, умивалася й чекурилася, перш ніж з'явитися папаченою і нафарбованою перед Гасм. Та цього ранку, мов застигла за своєю конторкою, вона почувала себе геть знеможеною.

Бронза і Лорна прибули в один день, десятого серпня. Гай стояв у пральні, перебираючи пальцями темні грудки, прекрасні вже тому, що рука відчувала їх вагу.

Напрочуд гарячі два тижні і смерть єдиного біржового маклера, якому принцеса довіряла, вибили її з колії. Вона дратувала Гая тим, що пила більше вина, ніж їй було можна, а потім голосом малої дівчинки жалілася, що її ніхто не любить. Та тільки-но Гай доторкнувся до бронзи, на його широку руку вправ сонячний промінь, і він одігнав од себе думку про ціну, якою платив за цей дорогоцінний метал.

Він залишався у пральні-майстерні цілий день, працюючи з глиною. Коли сонце перестало світити у високі вікна, він вийшов надвір, у задушливий везір. Його змагала втома, і в цю мить він бажав лиш одного: лягти в прохолодну постіль, у самотині.

Він прийняв душ, перевдягся (тільки задля Пенелопиної дочки) і вийшов до обох жінок. Пенелопа виглядала розквіто. До Лорниного приїзду вона перефарбувала волосся і надягала легку білу сукню без рукавів. Перебираючи пальцями перлини на шії, вона познайомила їх.

— Це Лорна... А це, Лорно, Гай, який... він обладнав собі майстерню в колишній пральні. Він дуже, дуже талановитий скульптор, правда ж, любий?

Лорна підвелася. Така пишна рекомендація начебто вимагала й відповідної реакції. Гай побачив перед собою худорляку, майже кощаву дівчину з розумними карими очима й густим, коротко підстриженим волоссям. Вона була в індійському платті, вузькому й м'ятому. Її груди, обтягнуті шурхотливою тканиною, здавалися напрочуд округлими; то було чи не єдине, що вона успадкувала від матері. Її розуміюча посмішка видимо дратувала Пенелопу.

— А мама не казала мені, що ви тут. Австралія... Так, він бачив її в цій двадцятьвосьмирічній жінці-дівчині. Веснякуватій. Зрослий під чужим невоорним небом.

Гай простяг руку, намагаючись не помічати її посмішки.

— Ви відбули таку довгу дорогу.

— Так, але я дуже давно не бачила мамі. Мабуть, вона казала вам.

— Лорні дуже сподобався цей будинок, Гаю.

Пенелопа школи не приховувала втіхи, що її діставала, показуючи людям своє багатство. Навіщо ті розкішні килими, коли ніхто не милується ними? А Лорну, як видно, справді вразив і сам замок, і його скарби. Вона пам'ятала, що її мати багата, та, здається, забула, що багатство заслїплює очі, коли можна доторкнутися до нього й відчутти його запах.

— Вона хоче погостювати днів де-

сять, що, як на мене, просто чудово. Адже нам стільки треба надолужити, правда, Лорно?

Авжеж, подумала австралійка. Ти, звісно, розумієш, на те я й приїхала, аби зажадати звіту про те невідоме мені життя, відколи ти покинула батька, виїшла заміж за чванькуватого принца і розбагатіла. І певне ж, ти ніколи не розповідала мені про скульптора, який міг би бути моїм братом. Ти покинула мене, щоб порозкошувати під старість. А я гадала, що час зрештою таки покарав тебе.

Гай сів. Пенелопа дістала з відерця пляшку шампанського й наповнила його келих. На терасі це добре пригрівало. Гай узяв у Пенелопи келих і повернувся до її дочки. Лорнині очі були потуплені; здавалося, вона розглядає свої вузькі запорошені ноги в простих сандалах.

— За вас, Лорно! — мовив Гай.

Вечори тут чудові, подумала Лорна, такі нарочуд тихі. Мати створила собі справжній острівцець. На ньому все пліне так, як вона бажає, відособлено від світу, який знаю я, світу тісних кімнат, де наліччю сіднейського літа надвечір підставляєш тіло малесенькому клантинку сонця на балконі. Марно розповідати їй про той світ. Там для неї існує тільки жах, і вона не хоче його знати. Достяг з неї і смерті біржового маклера. Оце і всі її жахи. Вона тільки про це й говорить. «Розумієш, Лорно, з моїми грішми треба бути обачною. А то тебе доїтуть усі, кому не ліньки. Мене й так хто тільки не доїть: і слуги, і бухгалтері, і навіть паризька галерея. Щиро кажучи, я не вірю, що дістаю все належне зі свого капіталу. І цієї весни мусила продати свою дідаему, єдиний коштовний подарунок принца де Вільморена. На щастя, я маю в Парижі знайомого ювеліра, із справжніх, поважних ювелірів, а то й вона пішла б за безцінь».

Ой мати, яке кричуще нарікання породжує ця твоя тиша, так дбайливо тобою бережена! Я ніби чую, як у тобі наростає невдоволення, навіть коли ти сидиш, як оце тепер, на своїй терасі, така зовні спокійна, навіть коли ти береш пляшку із відерця з льодом, щоб заслужити усмішку свого скульптора. Великі страхи так і клубочаться в тобі. Твоя біла сукня за обідом забруднилася червонуватою підливою чи ще чимось. Ти чекала, що скульптор тобі допоможе, але він відвів очі. Він з усмішкою повернувся до мене, та я могла йому відповісти тільки здивованим поглядом. Бо що може митець зробити для себе, коли він обмежив свій світ материним островом? Що ти тут робиш? Працюю, відповіси ти, але ти працюєш у старій пральні, де жінки майже задурно день у день запарювали в брудну мильну воду натружені червові руки, перучи близну багатіїв. Як затягла тебе мати в цей бруд? Гаю, скульпторе! Чом ти всміхався до мене, коли, може, й у цю мить мати розкриває тобі свої обійми й бере тебе, як бурштиновий дарунок, як цілюще натирання, і твоя молодість мусить ціляти її старість.

Але щось так є. Не в тобі, Гаю, а в мені самій. Якесь почуття, що спонукає мене бурмотіти про себе щось недолadne, а натомість розповідати баєчки про свого директора, щоб викликати в тебе сміх і показати свою дотепність («Ах, Лорна така не схожа на вас, люба Пенелопо», — казали колись друзі!), щоб дати тобі зрозуміти, що й у моїй стрижений голівці є якісь думки, що під дешевенькими платтями, яке так не пасує до материної ідальні, ховається людина. І ти слухав. Ти дивився. А мати купує тебе. Купує тебе наново щодня. Але зазирнувши в твою душу — і в свою теж, — я повірила, що можу визволити тебе.

— Обіцяй мені, — шепотіла Пенелопа, — що цього не буде.

Сонний, розніжений, огорнутий атласами, Гай невизразно промирив обіцянку і дозволив принцесі пестити своє обличчя, а потім поринув у сон, де з ним була Лорна. Він купався в річці, а Лорна стрибнула у воду зі скелі в своєму простенькому платті, що, намокнувши, цільно облягло її тіло. Він дивився їй в очі, а на її віях, наче діамант, блищали краплі води. Він цілував її і відчував її ніжний язик...

Принцеса хотіла розбудити його, не наче всі сні він міг зрадити її. Вона тихенько покликкала його. Та він і не зворушився — лежав поруч тихий, золотистий від засмаги. Принцеса дивилась на нього, і їй хотілося гукнути до принца, похованого у склепі біля Тура: «Поглянь, який у мене коханий!»

Таких жахливих днів принцеса ще ніколи не знала. Усього десять днів, твердила вона собі. Десять днів — і Лорна поїде. Її чекає викладання історії. Її чекає якесь убоге передмістя. Тільки Гай та я належимо цьому місцю, належимо багатству, що дає нам безпеку, належимо тим ролям, які ми граємо.

— Любий, мені так прикро, що все у нас змішалось.

— Змішалось?

— Так. Це Лорна баламутить тут воду, Гаю. — Сміх її був удаваний, нещирий. Вона пильно позирнула на Гая. — Гаю, ти ж обіцяв мені, чи не так?

— Що обіцяв?

— Що нічого не буде... Не буде більше, скажи?

— Але ж однаково було.

І не тільки уві сні. Четвертого ранку він та Лорна разом пішли прогулятися. Принцеса сиділа в постелі зі сніданком на срібному підносі, розмовляла по телефону з Парижем, розмовляла з Лондоном, була надто заклопотана й навіть гадки не мала, що їх не було цілий ранок, не було й за другим сніданком, — вони підживлялися в маленькому кафе, і очі їхні весело блищали на згадку про ті кілька годин, проведених разом. Та що змусило його признатися в цьому? Що змушувало його не брехати, коли збрехати так легко? Адже люди охоче вірять тому, чому їм хочеться вірити.

— О Гаю... — І Пенелопа затулила собі рота руками.

Гай злякано дивився на неї. На мить він уявив собі, що зараз крізь її пальці вихопляться не слова й не ридання, а бризне кров.

— Пенелопо...

— Мовчи! Я не хочу нічого чути!

— Пенелопо, та нічого ж такого не було...

— Не було! Не смій, Гаю! Не смій! Від твоїх слів мені хочеться захворіти. Хочете померти!..

Похмурого вересневого дня принцеса де Вільморен самотньо сиділа біля вперше розпаленого каміна. Лондонський бухгалтер був і поїхав, співласник паризької галереї був і поїхав. А вона залишилася з їхніми рахунками й зі своїм горем.

До кімнати зайшов дворецький Моріс. Пенелопа відпила із склянки ковток віскі і навіть не обернулася.

— Мушу нагадати, мадам, — сказав Моріс, — тільки нагадати, що ніхто в замку цього місяця ще не отримав платні.

Помахом руки вона відслала його геть. Хай усі покинуть її. Ніщо вже для неї не важить. Тільки отой план, що його вона плекає у затуманеній спиртним свідомості: придбати стільки бронзи, скільки й у сні не присниться жодному смертному, завалити нею всю пральню, а тоді покласти голову на ті великі незворушні брили й полити своїми сльозами їх темну поверхню.

Я ж знаю його, шепотіла вона до пригаслого вогню, знаю, що задля своїх скульптур він покине оту сіднейську вчительку, хоч груди в неї такі привабливі,

а в голові ніколи не бракувало глуду. Митець у ньому переважить, а без грошей його талант зачахне. Вона, Пенелопа, пустить у діло коштовне каміння. Усе, скільки має. А Моріс нехай зрозуміє, що вона йому не заплатить доти, доки не заповнить майстерню тм, що Гай називає «матеріалом». Життя потопає і захлинається у склянці з віскі. Життя спить. Я — Спляча Красуня («Ну й ну, і це в твоєму віці, мамо!»). І не прокнуса, поки мій прекрасний принц не прорветься крізь колочі хащі розуму моєї дочки, не впаде мені на груди міцний, наче бронза, й не примирить мене із життям.

Гай лишався з Лорною, поки збігли гроші і літо, а тоді подався назад, до замку принцеси де Вільморен.

Протягом усього довгого польоту до Сіднея Лорна не торкалася їжі, яку їй подавали, нерухомо сиділа в своєму кріслі й ні до кого не озивалась. Вона думала про Гая — чоловіка, якого могла б покохати, коли б він одного вечора не зустрівся в якомусь барі з її матір'ю, — і в голові у неї зродилася тема твору для її шестикласниць: «Становище митця у сучасному раціональному суспільстві». Вона виразно уявила собі дошку, на якій пише цю назву. І зо три десятки дитячих облич, що занепокоєно дивляться на дошку. Ось одна з дівчаток підносить руку:

— Пробачте, міс, я не зовсім розумію...

З англійської переклала

Кіра БАЛАКІНА

(Дебют у «Всесвіті»)

Заставка Тараса Прокопенка.